

samem spisu pokonzimirati vse Slovence? Seveda se moje delo globoko razhaja z zahtevo, da bi se literatura vrnila k »mim�ezis« ali celo v »ritualno mitiĉno literaturo«. Sprašujem se s Tarasom: »Res svet ne pozna nobene druge poti?« Mislim, da s takimi vprašanji literarno problematiko, pa tudi problematiko postmodernizma bistveno reduciramo. Upam, da bo najbliŹja prihodnost Kermaunerja temeljito presenetila. Seveda si zelo Źelim, da ne bi doŹivel aklamacije tradicionalistov, ĉeŹ Taras se vraĉa v tradicionalizem! Prav tako pa se bojim oĉitkov, da si je Taras s tem in podobnim pisanjem zapravlil slavo lucidnega in neumornega razlagalca moderne literature, ki bi mu jo Źelel, ĉeprav s pripombami, prej ko slej potrditi.

Dimitrij Rupel

Vprašanje o »postmodernizmu«

Ali ne zajema vprašanje o »postmodernizmu« celotne zgodovine umetnosti? Vprašanje o »avantgardizmu« in »postmodernizmu« je bilo zastavljeno Źe v ĉasih, iz katerih poznamo umetniŹka dela, ki so se ohranila v jamah Lascaux, Altamira, L Madeleine itd.

Med Periklom in njegovim suŹnjem je manjŹa socialna, politiĉna in moralna razdalja kot pa med kakim sodobnim diktatorjem in njegovim podloŹnikom! Umetnost je vedno bila upor proti smrti in proti nasilju, zato ne more in tudi ne pozna »avantmodernizma« in »postmodernizma«.

Ĉas in letnice v umetnosti, v zgodovini umetnosti so le pomagala. V letnicah je treba videti orientacijske toĉke, ki nam pomagajo razvrŹĉevati umetniŹka dejanja v tisoĉletja, stoletja in desetletja. Ideje in umetniŹka sporoĉila pa nimajo zgodovine.

V umetnosti ni niĉ prej in tudi niĉ pozneje. Vse je vedno skupaj in pretekli, sedanji in prihodnji ĉas so le en sam ĉas in en sam trenutek. Kdor meni, da je PreŹeren Źe bil in je Źivel v prejšnjem stoletju, je kajpada bedak. PreŹeren je Źe zdaj Źiv, tu je med nami, od nas ga loĉi le to, da ne hodi v sluŹbo, na volitve, da ni delegat in da se sploh ne meni za naŹa vsakdanja opravila. Pesnik je.

Kadar kak sodobnik niĉesar ne ve, se skoplje nad tako imenovano preteklost in zaĉne pouĉevati mrtve rodove, kako bi morali misliti in kaj bi morali poĉeti. Jalov posel, ki ga poĉno jalovi ljudje.

Umetnost je delo nadarjenih in duŹevno izjemno razvitih ljudi. Nekateri so videli v umetnikih celo le bolne ljudi. Morda! Ustvarjalni akt je veĉen, zato je v tem aktu videti upor proti tistemu, kar je bilo, kar je in kar Źe bo. Toda ta upor ne poteka iz sovraŹtva, in trĉno verujem, da PreŹeren ni sovraŹil Valentina Vodnika. Vodnik ni bil »modernizem« in PreŹeren ni bil »postmodernizem«.

Ĉe kak sodobni pisatelj meni, da je bolj pameten od Homerja in da veĉ ve, kot pa je vedel Homer, je prav gotovo zelo slab pisatelj. Ĉe to sploh je!

Umetnost in umetniki so Źiveli veĉ kot trideset tisoĉ let brez agitpropov in brez ideologij. In brez »teoretikov«. Ker je umetnost Źivljenje samo, ne prenese nikakrŹnega indoktriniranja. Doktrine pa, kot vemo, so rezultat doloĉenih druŹbenozgodovinskih stanj, ki so kratkotrajna in minljiva. Umet-

nost pa ni minljiva, zato je ne moremo ukleniti v »avantmodernistične« in »postmodernistične« forme.

Če bi znal kdo razložiti, kakšna je razlika med Samuelom Beckettom in Antonom Tomažem Linhartom, bi najbrž tudi zvedeli, kakšna je razdalja med »avantmodernizmom« in »postmodernizmom«.

Ondan sem bral Dvojnika. F. M. Dostojevski. Ali je zgodba o gospodu Goljadkinu že klasika ali pa je morebiti celo moderna? Ali pa je že kar postmodernistična? Ta strašna zgodba o človeški ničevosti, majhnosti in nesvobodi je kratko in malo zgodba, ki se izmika estetiki, ideologiji, politiki. To je zgodba o tragediji človeka in njegovega rodu. Nič več kot to, pa tudi nič manj kot to. Kaj tedaj. Ali nismo mi vsi gospodje Goljadkini?

Večina ljudi vidi oblake, nekateri sodobni slikarji pa jih ne vidijo. In če bi zdaj prišel med nas slikar Groharjevega ali Jakopičevega ali Jamovega talenta in bi začel slikati oblake, ali bi to bil »postmodernizem«?

Anekdotična. Ko so vprašali pred mnogimi leti Marjana Kozina, kako je s slogi v muziki, je menda rekel, da so v svetu le dve vrsti skladateljev. Ena priznava, da si kaj sponodi, druga pa to zanika. V tej anekdoti je kajpak navzoča poglavitna misel o umetnosti, ki je v svojem jedru antimišljenje, antiznanost in antiideologija. Saj je celo Richard Strauss v eni izmed svojih skladb poizkušal muzikalno upodobiti Alpe? In Karinger? »Kaj je tedaj z »postmodernizmom«?

Ne vem, ali se motim ali ne, ampak ko prebiram učene razprave o umetnosti, se počutim poražen in zbečan. Če berem Joyca, se mi zdi da ga dojemam, ko berem o Joycu, vem, da ničesar več ne »vem«.

Ko pa berem Susan Sontag, pomislim na to, ali je poročena ali pa ni? Literatura je bila vedno igra. Nikoli ni bila nič drugega. Homerjeva epa sta sublimirana igra. Homer je prvi homo ludens. In ker nima umetnost nikakršnih razvojnih faz, je v tem videti potrjeno njene večne, trajne in venomer obnavljajoče se igre.

Kolikor lahko presodim generacijske boje v slovenski umetnosti, moram zapisati, da so bile slogovne, izpovedne in kompozicijske ideje le prevečkrat na zapostavljenem mestu, medtem ko so bili položajni in socialno materialni vidiki (odločanje, moč, oblast ipd.) na izpostavljenem. »Avantmodernizmi« in »postmodernizmi« so bili v teh bojih le dekoracija.

Sicer pa, zakaj je umrl v šestintridesetem letu Rainer Werner Fassbinder?

Bojan Štih

Spoštovano uredništvo!

Dovolite, da se oglasim na Vaše vprašanje o postmodernizmu — pa ne s kakšno filozofsko, strokovno, polemično ali kakorkoli pomembno razpravo, marveč le z neko preprosto mislijo, kakor mi jo narekuje moja, tako se mi zdi, še kolikor toliko zdrava pamet.

Tale s postmodernizmom ni prva in gotovo ne zadnja anketa take vrste. Dosti jih je že bilo, dvomim pa, da bi njihovi plodovi odtehtali vrednost energij, časa in papirja, porabljenih zanje, da bi namreč kaj premaknile na bolje v našem duhovnem svetu. Dvomim iz preprostega razloga,